

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד ר' משה שניצר ז"ל ב"ר מנחם מנדל ז"ל תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה החשובה ודפת צדקה וחסד מרת רודה שניצר ע"ה ב"ר מאיר ז"ל תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1334

מסכת בבא בתרא קע"ג-סנהדרין ד' נגעים י' - י"א, ה'

בס"ד, י"ד כסלו תשפ"ה

השבוע בגליון

- יש להודיע על ביטול הסכמה למתן ערבות למלוה בלבד
- לרגל סיום מסכת בבא בתרא - מהי המסכת הארוכה ביותר?
- סנהדרין ומכות מסכת אחת
- האם יש לתת גט בפני בית דין בלבד?

- ערבות אוואל - מה מקור המילה ומה פירושה BON POR AVAL
- הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות
- ביטול הסכמה לערבות באמצעות מכשיר הפקסימיליה
- החתן השלומיאל

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

סיום בקיב

ברוך ה' עומדים אנו שוב בסיומה של מסכת. בימים אלו יזכו רבבות לומדי "דף היומי" לסיים בשעה טובה ומוצלחת עוד מסכת. רגע של סיום מסכת הוא רגע מיוחד של התרגשות, ובזמן כזה יש משמעות מיוחדת לתפילה: "כשם שסיימתי מסכת זו כך אזכה לסיים עוד מסכתות וספרים אחרים". כפי שניתן ללמוד מהמעשה שלפנינו.

ירושלים תשנ"ט. קהל רב יושב סביב שולחנות עמוסים בכל טוב. אושר ושמחה קורנים מפני המסובים ואוירה חגיגית שוררת בבית המדרש. זה עתה זכו הלומדים לסיים מסכת. נברשות בית הנכנס מפירות אור יקרות, והנורות הדולקות בעוז שולחות ברכת הצלחה לקהל השמח, שזכה לסיים מסכת נוספת מששת הסדרים.

לומדי השיעור שומעים את ההדרן ממגידי השיעור, רבי משה לב שליט"א, מתרגשים יחד עמו כשהוא שופך שיח לפני מי שאמר והיה העולם: "כשם שעזרתנו לסיים מסכת... כן נזכה להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסייםם". לאחר הקדיש ניגשו הלומדים לברך את רבם ולהתברך לרגל יומם הגדול. מגידי השיעור מברך כל אחד בלב שמח ובלחיצת יד עזה: "כשם שזכית לסיים מסכת זו, כן תזכה להתחיל ספרים אחרים ולסייםם **מתוך אושר ושמחה**". כך עוברים הלומדים בסך, ואיש אינו שם לבו להוספה המיוחדת, "מתוך אושר ושמחה".

דף קע"ד/א רבא אמר כולן לשון ערבות הן בר מתן לו ואני נותן "ערבות אוואל" - מה מקור המילה ומה פירושה

"אני ערב ערבות אוואל לתשלום השטר על ידי עושה השטר". נוסח זה מופיע בשטרי החוב הרשמיים המונפקים על ידי מוסדות המדינה, והמשמשים כשטרות חוב להלוואות רבות, בין היתר גם למוסדות גמחי"ם. מהי ערבות אוואל? את מקור המילה אוואל, ואת ההשלכות המשפטיות של מילה זו וכיצד יש להתייחס אליהן לפי דת תורתנו הקדושה, ננסה לברר במאמר הבא.

סוגייתנו עוסקת בדיני ערבות ומבואר בה כי קיימים שני סוגי ערבים. **א. ערב רגיל**, שניתן לדרוש ממנו לפרוע את החוב של הלווה רק לאחר שהוכח, כי הלווה נטול נכסים הוא ואין באפשרותו לפרוע את חובו. **ב. ערב קבלן**, אשר לו מעמד כשל הלווה עצמו, ולפיכך המלווה רשאי לפנות ישירות אליו כדי לגבות את החוב, אף ללא כל פניה אל הלווה. שמו של ערב "קבלן" ניתן לו על שם כך שהוא נחשב כמי שקיבל בעצמו את ההלוואה מן המלווה והעבירה לידי הלווה (רשב"ם בבא בתרא מ"ז/א). לפיכך, בעליו של שטר חוב עם ערבות, שתוכנו אינו מציין כי הערב הוא "קבלן", אינו רשאי לגבות ממנו את החוב אלא לאחר שהוכחה חוסר יכולתו של הלווה לפרוע את חובו.

ברבים ממוסדות הגמ"ח נהוג להחתים את הערב על הנוסח האמור בסוגייתנו: "תן לו ואתן לך". היינו, שהערב מורה למלווה שילווה ממון ללווה ובתמורה הוא מתחייב כערב קבלן. יש לעומת זאת רבים המשתמשים בשטרות חוב הרשמיים שבהם הנוסח הוא "ערבות אוואל". לפי חוקי המדינה, לחותם על שטר ערבות אוואל מעמד של "ערב קבלן". כדי לברר, אם גם לפי דין תורה מעמדו דומה, עלינו לדעת מדוע החותם על ערבות אוואל דינו כערב קבלן. רבים סבורים, כי ערבות אוואל משמעה שהערב מקבל על עצמו להיות "ערב קבלן", ומשכך, לכאורה, אין מקום לשלול את מעמדו כערב קבלן גם מדין תורה (ועיי' פתחי חושן ה' הלוואה פ' י"ג ס"ק ז).

BON POR AVAL: אלא שהגאון רבי יעקב אברהם כהן שליט"א ערך בירור נרחב בסוגיה משפטית זו בקרב משפטנים בכירים, ומצא כי המילה "אוואל" מבוססת על ביטוי צרפתי - BON POR AVAL [בון פור אוואל] אשר בא לציין שפלוגי משמש כערב לחוב המצויין בשטר, אך

צעילוי נשמת

הרב **יחזקאל הרטמן** ז"ל
ב"ר שלום ז"ל
נלב"ע י"ח בכסלו תשל"ז
תנצב"ה

צעילוי נשמת

הר"ר **חיים אהרון ברלינר** ז"ל
ב"ר ישראל יצחק הי"ד
נלב"ע ט"ו בכסלו
תנצב"ה
הונצח ע"י חתנו ובתו אבי ומאיה שנור שיחי

צעילוי נשמת

הר"ר **פנחס יוסף איצקוביץ** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע ט"ז בכסלו תשנ"ט
תנצב"ה

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **מאיר ברסלויצר** ז"ל בן הרב מנחם מנדל זצ"ל נלב"ע י"ט בכסלו תשמ"ד וזוגתו מרת **בלומה רבקה** ע"ה בת הר"ר מנחם ראובן ז"ל נלב"ע י"ז בכסלו תשנ"ח **תנצב"ה**

הונצחו ע"י בנם ידידו הר"ר **חיים דוד ברסלויצר** ומשפחתו שיחי - רמת גן

אין בביטוי זה כל רמז לכך שהערב מקבל על עצמו להיות "ערב קבלן". היינו, אין כל קשר בין המילה "אוואל" לבין השתת חייב "ערב קבלן" על החותם ערבות. גם מי שיחתום כערב, **ללא אזכור המילה אוואל**, דינו אחת לפי חוק המדינה לשמש כערב קבלן! כלומר, חוק המדינה אינו מכיר בערב רגיל. לדידו, הכל ערבים קבלנים.

מעתה, יקשה עלינו להשית מעמד של ערב קבלן על יהודי שחתם על שטר שכולל את צמד המילים "ערבות אוואל", בעיקר עקב כך שאי אפשר לחייב אדם בדבר שלא התחייב בו. שהרי המילה "אוואל" אינה משמשת כביטוי לערב קבלן, ואם כן, מעולם לא התחייב הערב לשמש כערב קבלן (עמק המשפט ח"ב סי' ט"ז).

הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות

לקראת סיום מסכת בבא בתרא מייעץ רבי ישמעאל: "הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן, והן כמעין הנובע". רבי ישראל ליפשיץ, בפירושו "תפארת ישראל" על המשנה מסביר, כי בדיני איסור והיתר התורה לא העניקה אפשרות "לשכל האנושי לעוף כפי כחו". לעומת זאת, כללה התורה את רוב הפרטים של דיני ממונות בפסוק (ויקרא יט/טו) "בצדק תשפוט עמיתך" ובפסוק (דברים א/טז) "ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו", ובעלי המשנה והתלמוד הניחו את היסודות והשורשים המוצקים על פי דיני התורה, ועל בית הדין לבדוק כל מקרה ומקרה לגופו, תוך התאמתו ליסוד המתאים לו. מאחר שדיני ממונות נסמכים, איפוא, על השכל האנושי, "הרוצה להחכים יעסוק בדיני ממונות". בנוסף לכך, מבקש בעל "תפארת ישראל" ליצוק הבחנה ברורה בין דיני איסור והיתר לדיני ממונות על ידי הדגשת העובדה כי בדיני איסור והיתר יש רשות למורה הצדק להחמיר מחמת חומרת הנושא. לעומת זאת, בדיני ממונות, פסיקה לטובת פלוני מהווה פסיקה לרעת חברו. לפיכך, יש לרדת לחקר האמת ולשורשי המקרה עד להוצאת דין אמת לאמתו.

בעל ה"שבות יעקב" (בספרו "עיון יעקב") מבאר, כי בדיני ממונות נדרשת פקחות רבה של הדיין, משום שעליו לעקוב אחר המתדיינים לפניו ולבדוק שמא אחד מהם מערים על חברו ומבקש לרמותו. על התבונה הרבה הנדרשת מן הדיין, ניתן לעמוד מדברי בעל ה"מצודות דוד" אודות שלמה המלך, אשר ביקש מאת ה' (מלכים א' ג/ט) "ונתת לעבדך לב שמע לשפט את עמך" ובתגובה נענה (מלכים א' ג/יב): "הנה נתתי לך לב חכם ונבון". כלומר, חכמת שלמה המפורסמת ניתנה לו לצורכי משפט!

נאה לסיים במאמר ה"בן יהודע", כי "ממון" בגימטריא "עיון", שהרי יש לעיין בדיני הממון, וכן בגימטריא "סולם", על שם שהעיסוק בדיני ממונות מעלה את האדם במעלות החכמה. ואכן, הוא מסיים, כי המילה "ממון" עם מספר אותיותיה עולה למניין "חכמה בינה".

דף קע"ד/ב לשון ערבות

ביטול הסכמה לערבות באמצעות מכשיר הפקסימליה

דין ודברים סוער בין בעל חנות למוצרי חשמל לבין הסיטונאי שסיפק לו את מוצרי החשמל, התגלגל, הסתעף והסתבך עד שהגיע למפתנו של בית הדין ובאמצעותו נשתדל להבהיר מושגי יסוד בדיני ערבות שסוגייתנו עוסקת בה. הסיטונאי תבע מבעל החנות לפרוע לו חוב בסך של 9000 ש"ח, ואילו בעל החנות טען, כי אין הוא חייב לו מאומה. בעקבות סירובו של בעל החנות לפרוע את הסכום הנדרש, חדל הסיטונאי לספק סחורה לחנות עד שבעליה נאלץ לחתום על מסמך, בו הוא חייב את עצמו לשלם סכום זה לסיטונאי, ואף היה עליו להמציא ערב להתחייבות זו [כל אדם יכול לחייב את עצמו ממון לאחר, גם אם לא היה חייב לו ממון לפני כן]. כעבור מספר ימים נמלט בעל החנות מן הארץ, כשהוא מותיר אחריו עסק בפשיטת רגל, והערב, שהיה חותנו, עמד חסר אונים מול חתימתו הטרייה. החותן הערב גייס לעזרתו טיעונים כבדי משקל, לכאורה, שעל ידם הוא ביקש להמלט מתשלום החוב, ואנו נתייחס לאחת מטענותיו.

החתן השלומיאל: "עליכם להבין", טען בפני בית הדין, "כי חתני היקר הוא שלומיאל ובטלן, אשר תמימותו נוצלה על ידי הסיטונאי הנוכל. לו הייתי יודע במה מדובר, לא זו בלבד שלא הייתי חותם כערב, אלא אף הייתי נוקט בצעדים הדרושים לסילוק הסיטונאי מתביעתו. לצערי, חתני רימה אותי ולא סיפר לי מאומה, ולפיכך, חתימתי מוגדרת כ'מקח טעות' שיש לבטלו כליל", אמר הערב. **לווה שהבטיח לערב - "אני עשיר כקרח":** יש לציין, כי טענת "מקח טעות" שכיחה היא בחתימת ערבות לטובת אחרים. כך, באחד המקרים טען ערב אומלל, כי הוא הסכים לערוב ללווה מסויים, רק לאחר שהלה תיאר לפניו את עושרו המופלג ואת נכסיו הרבים הפזורים ברחבי תבל. האם אין

אחד המשתתפים בשיעור הוא ר' ברוך קרשינסקי. יהודי ירא שמים וישר דרך הוא ר' ברוך, או כפי שהוא נקרא בלשון קרוביו "בוריס". זה כמה שנים מאז עלה לארץ מקייב וזכה להקים בית תורני בארץ ישראל. הנה אף ר' ברוך מגיע לפני רבי משה לב מגיד השיעור, ומקבל את ברכתו "כשם שזכית לסיים מסכת זו, כן תזכה להתחיל ספרים אחרים ולסיימם, **מתוך אושר ושמחה**". בוריס שומע את דברי הרב וחיוורון של התרגשות נופל על פניו. אין הוא יכול להתאפק, והוא ממחר לשאול את רבי משה: "כבוד הרב, מהיכן נוסח ברכה זו?" רבי משה מחייך ומתחיל לענות, ולפתע אף הוא יורד לעומק הדברים וממחר לחבק את בוריס בהתרגשות מול עיניהם המשתאות של הלומדים, ולאחר רגע אף הם נכנסים בסוד הברכה המקורית.

קייב תשמ"ד, משה לב, אברך צעיר ונמרץ, שבימים כתיקונם אינו מאט את קצב צעדיו לעולם, מהלך כתייר ברחובות העיר. אווירת הפחד השלטת בכל פינה בעיר הקומוניסטית מורגשת בחלל, אנשים אינם מרבים לחייך וכמובן שאינם מהינים להחליף מלה עם אדם שאינו מוכר להם, על אחת כמה וכמה עם "תייר קפיטליסטי". אולם, דבר לא יניא את רוחו של משה לב. בארץ ישראל רגיל הוא לשקוד על התורה ועל העבודה, ולכאן הגיע בתפקיד חשוב של קירוב ועידוד רוח היהודים האמיצים שזכו להתקרב אל התורה והמצוות ולהחזיק ביהדות בכוחות על אנושיים. מצפים הם לאורחים מארץ ישראל ומארה"ב התורמים להם ידע רב וחזיון גדול בכל הנוגע ליהדות. משה לב היודע כל זאת אינו נרתע מלהסתכן ולהגיע אל אותם יהודים. באמתחתו הביא מארץ ישראל שמונה זוגות תפילין, ולמראה תמייתם של שוטרי משטרת הגבולות הרוסית, הטעים שהוא נוהג בכל יום להניח זוג אחר, וזוג נוסף לחגי ישראל. וכך, במסירות נפש, התאמץ לסייע ליהודי בריה"מ בשמירת המצוות.

היה זה יום לפני חזרתו ארצה. בעת שהותו בבית הכנסת ניגש אליו יהודי, ובפנים חתומות מסר

עולים על רכבת הלימוד

מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה': לומדים כמה דקות חזכים בסיפוק רוחני עצום!

קבע עיתים ללימוד * 3029 נעשיו

חודש ראשון התנסות חינם

כאן מקח טעות? הרי ברור לכל שהערב לא היה נוטל התחייבות זו על עצמו לו היה מודע ליכולתו הפיננסית הרעועה של הלווה.

התחייבות הערב הינה כלפי המלווה בלבד: אלא, שטענה זו, גם אם תוכח כאמיתית, אינה עומדת במבחן ההלכה הצרופה. שכן, התחייבותו של הערב אינה כלפי הלווה, כי אם **כלפי המלווה**. הלווה, אינו אלא שתדלן, המשיג ערבים עבור המלווה. כלומר, אכן טעות יש כאן, ואף ניתן להגדירה כמצערת, אך אין בה כדי לבטל את החתימה. ניתן להבין סברה זו בקלות כאשר נתבונן במקרה הבא. ראובן שמע, כי בחנות מסויימת נמכרים כלים, אשר יהלומים מוסתרים בתוכם. מיד, אף ראובן ורכש כמות אדירה של כלים מידי המוכר ההמום, שלא הצליח לעמוד על פשר השתקקותו של ראובן לרכוש כלים אלו. לא נתאר כאן את אכזבתו של ראובן, שבסופו של לילה ארוך עמד שקוע עד מותניו בשברי כלים, ויהלומים אין. צערו של ראובן עמוק הוא, אך ברור, שאין הוא רשאי לטעון כלפי המוכר, כי רכישתו הייתה "מקח טעות". המוכר אינו אמור לדעת את המסתתר במוחו של הקונה. אלא עליו לעמוד בסיכום הדברים שסוכמו בינו לבין הקונה. ובזה הוא עמד. הלה ביקש לקנות כלי חרס, והוא קיבל כלי חרס. את טענותיו, יפנה נא ראובן למפריחי השמועות.

באותה מידה, גם הערב המתחייב כלפי המלווה לערוב לחובו של הלווה, אינו רשאי לטעון שהלווה רימהו. אין זה מעניינו של המלווה המחזיק בהתחייבות חתומה כדת וכדין על ידי הערב. כל עוד חתימת הערב אינה מסוייגת בתנאים כל שהם, אין טענות מסוג זה מערערות את תקפה של חתימתו. הערב התחייב למלווה, ללא תנאים, למלא את מקומו של הלווה, ואין לו אלא ללמוד לקח לפעמים הבאות... ("עמק המשפט" ח"ב סי' ט').

יש להודיע על ביטול הסכמה למתן ערבות למלווה בלבד: הקשר בין הערב למלווה הוא ישרי ובלתי אמצעי, עד שערב המבקש לסגת בו מהסכמתו לערוב להלוואה מסויימת, חייב לידע על כך את המלווה טרם ביצוע ההלוואה, אך הודעתו על כך ללווה בלבד, אין בה כדי לבטל את ערבותו! ("נתיבות המשפט" סי' קכ"ב ס"ק ג').

בהקשר לכך, נציין את המקרה הבא שהובא בפני בית הדין, אודות משלוח הודעת ביטול של ערבות באמצעות מכשיר הפקסימיליה. היה זה מספר שעות טרם ביצוע הלוואה מסויימת כאשר נודע לשמעון שהסכים לערוב לה, כי הלווה אינו מסוגל לעמוד בתשלום ההלוואה, והוא שיגר הודעה במכשיר הפקסימיליה אל משרדו של המלווה, בה הוא הודיע לו על נסיגתו מהסכמתו לשמש ערב להלוואה זו. אלא שהמלווה הבחין בהודעה רק לאחר ביצוע ההלוואה...

כדי למנוע טעויות ואי נעימויות מסוג זה המליץ בית הדין לציבור המלווים, להוסיף בהסכם ההלוואה סעיף האומר, כי הודעת ביטול להסכמה לערוב תחשב תקיפה רק אם היא תשלח בדואר רשום, כמקובל וכנהוג בחוזים שונים.

לו את ההודעה: "בשעה תשע לך בדרך מביט המלון לבית הכנסת, ובאחד הבתים מצד ימין תראה מגבת ירוקה תלויה על אדן החלון. בבית זה יתקיים סיום מסכת". משה לב חיכה בקוצר רוח לשעה היעודה, הן לא בכל יום ניתן להשתתף בסיום מסכת המתקיים בלב רוסיה הסובייטית. משהגיע הזמן צעד בחרדה אך בציפייה, להשתתף בשמחה הגדולה.

לא עברו דקות אחדות מעת בואו של רבי משה אל הבית, והוא הבין שהשתתפותו חשובה ביותר. הלומדים, קומץ בחורים יהודים קשי עורף, התגודדו סביבו ורצו לשמוע ככל שניתן על אודות המשמעות הרוחנית של סיום מסכת, ושיתו בצמא ובהשתקקות כל מלה היוצאת מפיו.

לפתע שם הוא לב שפניהם מתכרכמות, ומבטי המשתתפים מביעים זעם עצור. משה לב שלא הבין על מה בערה חמת המשתתפים, ניסה לתהות על פשר הדבר, ומשלא עלה הדבר בידו הוא ביקש את סליחתם והפציר בהם לפתוח את לבם. מששמע את תשובתם התבהרו בפניו הדברים בין רגע. היה זה נוסח הברכה "כשם שזכיתם לסיים מסכת זו, כן תזכו להתחיל ספרים אחרים ולסייםם" שהכעיס אותם כל כך. אחד הלומדים, בחור צעיר בשם בוריס שאלו: "וכי כך אתה מאחל לנו? שכשם שלמדנו ואנו מסיימים מסכת זו בפחד ובאימה כך נסיים מסכתות אחרות בפחד ותחת עינם האכזרית של מרגלי הקג"ב"? או אז החליט ר' משה, שבבואו לאחל ללומדי תורה על סיום מסכת לא יסתפק באיחול המקובל "שתזכה לסיים" אלא יוסיף "מתוך אושר ושמחה".

בליל סיום זה בירושלים, כששמע בוריס את האיחול "שתזכה לסיים... מתוך אושר ושמחה" נזכר באותו סיום בקיב, ודמעות של אושר הציפו את עיניו. אכן התקיימה בו אותה ברכה של ליל הסיום בקיב "כשם שסיימתם... כן תסיימו מתוך אושר ושמחה".

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף קעד/ב אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש **למה נפחד רבי ברוך בער?**

סיפר רבי משה ברנשטיין, חתנו של רבי ברוך דב ליבוויץ זצ"ל ראש ישיבת קמניץ. מספר שנים אחר שחרונו מקרמנצ'וג, בה התגוררנו בימי מלחמת העולם הראשונה, ראיתי את חותני יום אחד אחר התפילה, והנה נפלו פניו וניכר שהינו נרעש ונפחד. לשאלתי על כך ענה לי כי הוא מצא ברשותו ספר השייך לבית הכנסת בקרמנצ'וג המצויה מעבר לגבול. אם כן, הסיק רבי ברוך דב, גזלן אני, חס וחלילה. ומכיון שבבריתחנו מרוסיה עברנו דרך מינסק, והמרא אדארא, רבי אליעזר רבינוביץ, צרפנו שם לסידור גט, אז, לפי דעת האומרים שיש צורך בבית דין לסידור גט, הרי גט זה אינו כשר, מאחר שאני גזלן הפסול לדון...

לא נתקרה עלי דעתו של רבי ברוך דב עד שנזכר, שבדרך ברוך קרמנצ'וג למינסק התנפלה עליו כנופיית רוצחים, וכפסע היה בינו ובין המות. הוא נזכר בוידוי הנורא שהתוודה אז, ובו חזר בתשובה שלימה על כל מעשיו.

מאחר ששב באמת, ולהשיב את הספר אי אפשר מאמת המלחמה שהתנהלה באותו איזור, על כן, ניחם רבי ברוך דב את עצמו, גזלן אינו, והגט כשר... (זההרו בממון חבריכם, עמוד ד' ש"ח).

דף קעג/ב אנכי אערבנו מידי תבקסנו

הכוחות הגנוזים

יהודה קיבל על עצמו להשיב את אחיו בנימין אל אביו. ואפילו אם עקב אונס גמור הוא לא יוכל

לרגל סיום מסכת בבא בתרא - מהי המסכת הארוכה ביותר?

השבוע מסיימים המוני בית ישראל לומדי הדף היומי את מסכת בבא בתרא, העולה במניין דפיה - קע"ו, על שאר המסכתות בתלמוד הבבלי. דורשי רמזים מצאו, כי גם הפרשה הארוכה ביותר בתורה, פרשת נשא שבספר במדבר, מונה 176 פסוקים, ואף מספר פסוקיו של פרק קי"ט בתהילים, הידוע כפרק הארוך ביותר בתנ"ך עולה למאה שבעים וששה. לאמיתו של דבר, לולא פירושו הארוך של הרשב"ם, נכדו של רש"י, מניין דפיה של מסכת בבא בתרא היה קטן מכך, משום שה"גמרא" של מסכת זו אינה הארוכה ביותר, כי אם כפי שמקובל בשם הגר"א, גמרתה של מסכת ברכות המונה שישים וארבעה דפים, היא הארוכה ביותר.

למרות הכל, לומדי הדף היומי רשאים לציין לעצמם, כי הם מסיימים את המסכת הארוכה ביותר. זאת, משום שמבואר בגמרא (בבא קמא קב/א) בשם רב יוסף, שמסכתות בבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא, מסכת אחת הן שחולקה לשלושה חלקים מפאת גדולה. אכן, מצויים כתבי יד עתיקים אשר בהם כתובים כל ה'בבות' כמסכת אחת ארוכה בעלת שלושים פרקים. "בבא", כידוע, פירושו שער. היינו: המסכת חולקה לשלושה שערים, בבא קמא - השער הראשון, וכן הלאה. בהקשר לכך מעיר רבי לוי בן חביב (שו"ת מהרלב"ח סי' קמ"ז) על המהר"י בירב שכינה את מסכת בבא קמא "**מסכת קמא**". אין זו מסכת נפרדת, תמה רבי לוי בן חביב, כי אם שער ראשון מתוך מסכת גדולה.

לנושא זה השלכה הלכתית רחבת היקף. בגמרא (בבא קמא קב/א) מבואר, כי "מחלוקת ואחר כך סתם - הלכה כסתם". היינו, אם המשנה מציינת מחלוקת בנושא מסויים, ולאחר מכן המשנה עוסקת באותו נושא ומזכירה דעה אחת בלבד, עלינו להסיק מכך שרבינו הקדוש, מסדר המשנה, הכריע כאותה דעה שהוזכרה על ידו. אולם, כל זאת, דווקא אם ה"מחלוקת ואחר כך סתם" מופיעים באותה מסכת. לפיכך, מייחסת הגמרא חשיבות רבה לנידון זה, אם בבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא מסכת אחת הנה או שלוש מסכתות [אגב, במשפט בייליס המפורסם, בו עמד התלמוד למשפט והקטגוריה ניזונה הימנו רבות לנגח את היהודים, חגגה הבורות עד כדי כך שאחד הקטגורים הצביע לפתע

על מסכת בבא בתרא תוך שהוא תמה מה עניין "סבתא" בתרא לכאן? היהודים לא הצליחו לכלוא את חיובם. סבתא - בבבשא - בבא, ברוסית...]

סנהדרין ומכות מסכת אחת: יש אומרים, שגם מסכת סנהדרין ומסכת מכות מהוות מסכת בת ארבעה עשר פרקים. אכן, במספר כתבי יד הן מופיעות יחדיו, ואף הרמב"ם מזכיר זאת בהקדמתו לפירוש המשנה, אלא שכתב, כי אין זה אמת. לעומת זאת, הרמב"ן (דברים כא/ג ועוד) והרשב"א (קידושין כב/א) מציינים את דברי הירושלמי במסכת סנהדרין, בעוד שדברי הירושלמי הללו מצויים במסכת מכות. אף הרלב"ג (פרשת משפטים שורש ט"ז) מציינ במאמר מסויים את הפרק השני במסכת מכות, כפרק "שלושה עשר בסנהדרין". ב"מלאכת שלמה" בסוף מסכת מכות מציינ, כי ברוב הספרים נכתב, "תם פרק י"ד של מסכת סנהדרין"!

לפי דעה זו, יתכן כי המסכתות סודרו בסדר הולך ויורד לפי מספר פרקיהן. כך למשל בסדר נזיקין: מסכת "נזיקין" - בבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא - 30, סנהדרין ומכות - 14, שבועות - 8, עדויות - 8, עבודה זרה - 5, אבות - 5 [פ"ו הוא ברייתא כאמור בתחילתו]. הוריות - 3 [ראה על כך ב"מרגליות הים" בתחילת סנהדרין ובעמוד האחרון של הספר, בדברים אודות מסכת עבודה זרה].

מסכת סנהדרין

דף ב/א דיני ממונות בשלשה

האם יש לתת גט בפני בית דין בלבד?

השבוע סיימו לומדי הדף היומי את מסכת בבא בתרא והחלו בלימוד מסכת סנהדרין. בהזדמנות זו מצאנו לנכון להתייחס לנושא חשוב, החבוי הן בתחילת מסכת סנהדרין והן בסופה של מסכת בבא בתרא.

אחד הדברים המובהקים המשתייכים בתודעתנו ישירות לבית דין הוא הנושא של גירושין. למרבה הפלא, הנחה זו כלל אינה מוסכמת בין הפוסקים. הראשון שדן בהרחבה בשאלת יסוד זו הוא רבה של פראג, בעל ה"נודע ביהודה" (שו"ת "נודע ביהודה" תנינא אהע"ז סי' ק"ד), שנשאל מה דינו של גט, שסודר על ידי רב מסויים אשר צירף אליו את חתנו ואדם נוסף כבית דין. מאחר שחתנו הוא קרובו, בית דין אין כאן, ויש לברר אם הגט כשר למרות שלא ניתן במעמד בית דין. הפוסקים מציינים, כי לא נזכר במפורש אף לא במקום אחד, שיש לגרש בפני בית דין. אלא, שמדברי ה"אור זרוע" (הובא בשו"ת "תרומת הדשן" ח"א סי' רמ"ח) עולה, כי יש לקיים את הגירושין במעמד בית דין. לפיכך, הוחל בחיפוש נוקב בתלמוד אחר ראיות לכאן ולכאן.

במסכת בבא בתרא (דף קע"ב) מובאים דברי אביי לרבא "אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש?" היינו: וכי כל אדם מגרש את אשתו בבית דין? מוכח, לכאורה, כי אין צורך בבית דין. אלא, שכאשר הודפס בשולי הגמרא פירושו של רבינו גרשום, התברר כי הוא כותב: "אטו כל דמגרש בבי דינא **רבא** [חשוב] מגרש, אפילו לפני **בית דין הדיוט** יכול לגרש". היינו, גט צריך להנתן אך ורק בפני בית דין.

מאיך נאמר (ב"ב קע"א), כי גט שאין עדים חתומים בו כשר הוא, ובלבד שניתן לאשה בפני עדים. לכאורה, טוען ה"נודע ביהודה", אם יש צורך לתת את הגט בפני בית דין, מדוע לא צויין פרט חשוב זה? אין זאת, אלא משום שאין צורך בבית דין למתן גט לאשה.

אולם, מדברי רש"י בתחילת מסכת סנהדרין מוכיח ה"נודע ביהודה", כי לגירושין אשה יש צורך בבית דין. משנתנו מונה את ההליכים המקבלים תוקף אם נעשו במעמד בית דין בלבד, כגון, דיני ממונות, חליצה ומיאון. רש"י מנמק את הצורך במיאון בפני בית דין בלבד, משום "דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון". היינו: תקנת חכמים, שקטנה שנישאה על ידי אחיה יכולה למאן בבעלה ולהפרד ממנו ללא גט, נעשתה כעין דיני התורה, ולפיכך, יש צורך במיאונה בפני שלושה. מכך הסיק ה"נודע ביהודה", כי הגט, שהוא מדין תורה, צריך להנתן בפני בית דין, ומשום כך תקנו רבנן שגם המיאון, שהוא מדרבנן, יעשה בפני בית דין. הרי לנו, שיש צורך בנתנת הגט בפני בית דין (ע"ע שו"ת "בית הלוי" סוף ח"א ובמהר"ם שיף, רש"י והגהות ר"א תבר בסוף ש"ס, וכן הגהות "חתם סופר" לנו"ב בסוף הספר, שביאר בכוונת רש"י כעין דאורייתא, לגבי החליצה שצריכה ב"ד, עיי"ש).

ברם, יש המנסים להוכיח מדברי משנתנו להיפך, שאין צורך בנתנת הגט בפני בית דין. מאחר שנתנת גט בפני בית דין אינה מופיעה במשנה זו, המציינת את כל המעשים הזקוקים לבית דין. אולם, ה"נודע ביהודה" דוחה ראיה זו, משום שאף לדעת הסוברים שיש צורך בבית דין, אין זאת, אלא מפני דיני הממונות שבענייני האישות והגירושין, וכבר אמרה המשנה בתחילה "דיני ממונות בשלושה"...

למעשה, ה"נודע ביהודה" הורה לשוואליו לערוך מעשה גירושין נוסף, מאחר שחשש לדעות הסוברים שיש צורך בנתנת הגט לפני בית דין. אך הכרעת רוב האחרונים היא שאין צורך בבית דין לגירושין אשה (ראה גם באריכות ב"פתחי תשובה" סי' קנ"ד סדר הגט ס"ק ח' ו"שדי חמד" מערכת גט סי' א').

לקיים את הבטחתו זו, הוא ינודה הן בעולם הזה והן לעתיד לבא. מה תועלת היתה ליהודה בקבלת אחריות חמורה זו? **דרש האדמו"ר** רבי אברהם מסוכטשוב זצ"ל, בעל האבני נזר: יש לאדם כוחות נעלמים, שאף הוא אינו מכיר בהם, ובהתאמותיו בכל כוחותיו הוא מסוגל להגיע להישגים גדולים מאד לעומת הישגים במאמץ רגיל. בקבלת אחריות חמורה זו ביקש יהודה לגלות את הכוחות העלמיים הנסתרים בו.

הערב העשיר

הגמרא במסכת בבא מציעא (קט"ו/א) לומדת מן הפסוק (משלי כ"ט) "לקח בגדו כי ערב זר", כי מותר למלווה להכנס לביתו של הערב, אף על פי שאסור לאדם להכנס לביתו של הלווה כדי ליטול משכון ממנו.

מהו הטעם לכך שהערב, שבא מכוחו של הלווה, הורע כוחו הימנו?

מכאן רבינו בחיי, שבדרך כלל הורע כוחו של הערב לעומת הלווה, מאחר שהלווה, הוא איש עני, שמפני הדוחק הוצרך ללוות. אולם, סביר להניח כי הערב בעל אמצעים הוא, שאלמלא כן לא היתה ערבותו מקובלת על המלווה. לפיכך, חסה התורה על הלווה, אבל על הערב אין צורך לחוס... (פירוש רבינו בחיי, דברים כ"ד/ו).

דף קע"ב/ה הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות

בין קודש לקודש

הסביר הגר"י הוטנר זצ"ל: כל דיני התורה, מלבד דיני ממונות, עוסקים בהגבלה בין דבר קודש לדבר חול, כגון דיני זרעים, קדשים וטהרות. הבדלה זו, קלה היא, יחסית.

ממונו של יהודי קודש הוא. העוסקים בדיני ממונות, עוסקים בהבדלה ובהבחנה בין קודש לקודש - בין ממונו של יהודי לממונו של רעהו. ההבחנה כאן קשה ביותר, ולפיכך, הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות...

הג'מ'ר'א' וארבעת השומרים

בעת סיום מסכת אנו נוהגים לומר "הדרן עלך... דעתן עלך... ודעתך עלך". בכך אנו מדגישים, אומר אחיו של המהר"ל, שלשה דברים. א. הדרנו וזיוונו הם מהתורה הקדושה. ב. למרות שסיימנו את המסכת, איננו חדלים מלחשוב עליה ועל שאר התורה שבעל פה וכך לא תשתכח התורה מישראל. ג. התורה שבעל פה היא המגינה על עם ישראל, היא מכונה "גמרא", על שם ראשי התיבות: גבריאל, מיכאל, רפאל, אוריאל, המלאכים המגינים על ארבע רוחותיו משום שהוא עוסק בגמרא (ספר החיים, ספר זכויות ח"א פ"ב לאחיו של המהר"ל).

מה טמון ב"סיום"

כידוע, גם שלא זכה לסיים מסכת, נחשבת לו השתתפותו בסעודת הסיים כסעודת מצווה. הגאון מוילנא זצ"ל מוצא לכך רמז נאה במילה "סיום", אשר הנסתר והנגלה בה שווים. היינו: הגימטריה של האות ס' היא 60 ומילואה "מר", גם כן 60. סכום האות י' הוא 10 ומילואה "וד", גם כן 10, וכן האות וו והאות ממ ("יקול אליהו" עמ' צ"ב).

דף ג/א שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו בית דין חצוף

בית דין חצוף

בסוגייטנו מבואר כי שנים שדנו נקראו בית דין חצוף. "**חצוף**" הוא אדם שאינו חושש מה יאמרו עליו, ועל כן הוא מעיז פניו באחר. אדם זה אינו חש לכבודו העצמי, ואין זו תכונה חיובית.

כאשר שלושה דינים יושבים בדין, היוצא חייב לא יידע לעולם מי נטה לחייבו ומי נטה לזכותו, שהרי יתכן, כי שניים מהם בלבד חייבוהו והשלישי זיכהו. לעולם לא יוכל החייב לדעת מיהו שלישי זה, שהרי אסור לגלות זאת לבעלי הדין (לקמן כ"ט/א). **אולם, כאשר שני דינים** בלבד יושבים בבית דין, אין מקום להסתפק מאחר שלשניהם דעה אחת. הוי אומר, זה הוא בית דין "חצוף", שאינו חש לכבודו ("זכרון בספר").